

НАВЧАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ТУРИСТИЧНІЙ ОСВІТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Для розвитку туристичного бізнесу в регіонах України підприємництво, зокрема, малий бізнес, має вирішальне значення, оскільки в умовах невизначеності, ризиків та викликів сучасності, стають вкрай затребуваними такі економічні та соціальні навички як швидка адаптивність до мінливої ситуації, підприємливість, уміння бачити нові можливості. В свою чергу, для розвитку підприємництва важливі умови формування підприємницьких намірів та нарощування підприємницького потенціалу у сфері туристичної освіти. Це можливо, зокрема, за допомогою навчального підприємництва як підходу до навчання в процесі підготовки майбутніх фахівців для індустрії туризму, а також технологій та інструментів такого навчання (навчально-виробничих проектів, бізнес-планів, стартапів та ін.). Окрім інших суттєвих умов, такий підхід в професійній туристичній освіті передбачає наявність широкого кола підприємств-партнерів (стейкхолдерів), які, в тому числі, орієнтовані не тільки на отримання комерційного доходу, але й на реалізацію соціальної місії – передачі практичного досвіду.

Термін «навчальне підприємництво» в сенсі «підприємництво в освіті» останнім часом часто зустрічається в наукових і прикладних дослідженнях та є темою для активних дискусій з питань економіки, права, педагогіки, соціології тощо. Він розглядається не тільки як інноваційний підхід до навчання, актуальний для сучасних умов, але й, в широкому сенсі, як стратегічна концепція функціонування сучасної системи освіти та навіть як інструмент розвитку інноваційної економіки і соціальної сфери регіонів країни. Крім цього, вивчаються питання розвитку та ведення бізнесу в сфері надання освітніх послуг, а також появи альтернативних навчальних закладів всіх рівнів в умовах виникаючих потреб суспільства у ефективному навчанні та конкуренції, але цей напрям не є предметом нашого дослідження.

Виходячи з публікацій, серед термінів, які можна віднести до складових поняття «підприємництво в освіті» дослідниками визначається «академічне підприємництво» (А. Кнут, О. Красовська, О. Романовський та ін.), в процесі впровадження якого, ставиться за мету знайти різні форми роботи вищих навчальних закладів в становленні нового типу освіти, реалізуючи підприємницьку функцію, та виявити роль вищів, університетів в економічному та соціальному розвитку регіонів, країни в цілому. Основна ідея у вищезазначених термінах полягає у створенні в рамках навчального закладу зусиль на досягнення мети, корисної для суспільства, тому часто в дослідженнях можна зустріти поняття «соціальне підприємництво в освіті» (О. Кавтиш, С. Топалова, О. Швидка, Ж. Торяник та ін.).

В багатьох публікаціях відмічається, що практика навчання підприємству в освіті дуже поширена в провідних країнах світу (Китай, США, Великобританія, Німеччина, Ізраїль, Індія, Південна Корея та ін.) та є не альтернативним підходом до навчання, а основою в організації навчання на всіх освітніх рівнях. В Україні розвиток підприємництва в освіті та, зокрема, академічного підприємництва перебуває на етапі становлення. Так, в перше чергу, потребує підвищення ефективності існуюче правове забезпечення організації і здійснення академічного підприємництва, більш чітке визначення правових засад діяльності всіх його суб'єктів. Це є важливим в тому числі й тому, що в нашій країні останнім часом активізували свою роботу іноземні організації та об'єднання, які залучають до проектів, грантів з практики соціального підприємництва та підприємництва в освіті як в рамках загальнодержавних програм через Міністерство освіти і науки України, Міністерство цифрової трансформації України, так й через приватні платформи та ресурси. В рамках

нашого дослідження можна виділити платформу YEP! – мережу академічних стартап-інкубаторів (<http://www.yepworld.org/>). Розвиток мережі підприємницьких клубів на базі університетів та інкубаційна програма для стартапів YEP!Starter відбуваються за підтримки Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України», Міністерства закордонних справ Естонії та університету Тарту. YEP з вересня 2020р. впровадив багаторівневий проект «Підприємницький університет». Ініціатива мала на меті створення університетів з потужною культурою підприємництва і стартап інфраструктурою в Україні. В рамках проекту, було проведено курс «Інноваційне підприємництво та управління стартап проектами» в 76 університетах 29 міст України і понад 2 тис. студентів стали слухачами курсу. Важливо відмітити, що проект існує в партнерстві із REACTOR.UA – відкритою платформою інновацій, що пропонує інфраструктуру та інструменти для успішної роботи з інноваціями (<https://reactor.ua/>). Резиденти платформи – компанії, відкриті до інновацій, акселератори, інкубатори, інноваційні хаби, лабораторії тощо [1].

В дослідженнях, присвячених питанням розвитку туристичного бізнесу в Україні доведено, що соціальне підприємництво є перспективним напрямком розвитку туристичних підприємств та індустрії туризму країни в цілому, в першу чергу, завдяки «...здатності здійснювати прорив підприємницької енергії в межах її виникнення, залучати до цього увагу суспільства і створювати сприятливий інвестиційний фон для розвитку нового туристичного продукту» [2, с.243]. При цьому, наголошується на врахуванні провідного світового досвіду в розвитку соціального підприємництва в сфері туризму, який зумовлений сформованою соціально спрямованою культурою бізнесу і спрямованістю освіти. Провідна роль в цьому процесі відводиться створенню на базі туристичних підприємств громадським об'єднанням, які краще консолідують професійний досвід, фінансовий та інтелектуальний капітал, громадську ініціативу, зокрема, студентської молоді за допомогою механізму краудфандінгу [3, с.4; 4, с.143]. Не залишаються осторонь у впровадженні інструментів навчального підприємництва багато вищих навчальних закладів в регіонах України туристичного профілю. Кафедра туризму Університету «КРОК» в м. Київ у рамках спеціальності «Туризм» ще у 2014 році започаткувала програму-спільний міжкафедральний проект «Школа професійного зростання для майбутніх фахівців туристичної сфери», мета якої, формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців сфери туризму шляхом позааудиторного практико-орієнтованого навчання за допомогою заходів: майстер-класів, вебінарів з активною участю професіоналів туристичного бізнесу, а також навчально-виробничих проектів. На базі кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Вінницького торговельно-економічного інституту у травні 2014 року розпочав своє існування та успішно діє туристичний клуб «Way to freedom» – студентський соціальний проект, серед завдань якого, надання студентам можливості набуття практичного досвіду у створенні власних туристичних продуктів. На базі Донецького національного університету імені Василя Стуса з 2020 року започатковано нову бакалаврську освітньо-професійну програму «Підприємництво. Інтернет-трейдинг. Туристичний бізнес». Планується, що впродовж усього навчального процесу, у рамках програми широко залучатимуться керівники та співробітники-практики туристичних компаній, підприємств та організацій державної, комунальної та приватної форм власності, які б стали едвайзерами для майбутніх підприємців при реалізації їх проектів.

Узагальнення досліджень з проблем становлення соціального підприємництва в Україні в цілому та підприємництва в освіті, зокрема, а також власний практичний досвід свідчать про найактуальніші проблеми в процесі впровадження навчального підприємництва в професійну підготовку майбутніх фахівців в сфері туризму, серед яких:

- теоретико-правова проблема ідентифікації, уніфікації понять «соціальне підприємництво», «підприємництво в освіті», «академічне підприємництво»;
- слабкі практичні механізми здійснення управлінської та господарчої діяльності закладів освіти та їх структурних підрозділів (факультетів, кафедр) в умовах комерціалізації

наукових досліджень та досягнень студентів в процесі реалізації академічного підприємництва;

- відсутність консолідованої інформації про наявні ресурси (організаційні, фінансові людські тощо), в тому числі про міжнародний досвід для всіх суб'єктів академічного підприємництва, а також низький рівень зацікавленості та мотивації потенційних учасників та деякі інші.

Вирішення цих проблем дозволить досягнути перспектив, зокрема, актуальних в рамках нашого дослідження:

- розробки та забезпечення функціонування ефективного механізму взаємодії в системі «держава (на всіх рівнях, зокрема, місцевої влади) – вищий навчальний заклад туристичного профілю – туристичний бізнес», а також створення фондів для фінансового та матеріального забезпечення виконання проектів академічного підприємництва;

- побудови інфраструктури для створення т.зв. екосистеми – спеціального середовища для взаємодії та комунікації студентів, аспірантів, викладачів, науковців з метою зародження та розвитку інноваційних ідей;

- створення системи внутрішнього навчання, проведення тренінгів тощо, а також розробка інформаційної політики та пропаганди соціальної ініціативи в процесі реалізації проектів академічного підприємництва.

В наших попередніх дослідженнях, присвячених особливостям розвитку форм державно-приватного партнерства в індустрії туризму в Україні, нами наголошено на необхідності управління участю у професійній підготовці майбутніх фахівців для індустрії туризму представників ринку праці як процесом, що сприятиме формуванню системи відносин між професійною освітою та ринком праці; визначено провідну роль в цьому профільних вищих навчальних закладів та їх науково-викладацькому складу [5, с.203]. Так, ми вважаємо, що в Одеському національному економічному університеті (ОНЕУ) в цілому (впровадження елементів дуальної освіти, започаткування програм та конкурсів стартапів та ін.) та, зокрема, на кафедрі туристичного та готельно-ресторанного бізнесу (наприклад, створення та функціонування Навчально-виробничого готельно-ресторанного комплексу ОНЕУ як складової практико-орієнтованого навчання здобувачів освіти зі спеціальностей «Туризм» та «Готельно-ресторанна справа») поступово створюється та трансформується інноваційне освітнє середовище. За умовами його ефективного розвитку є підстави для створення освітнього кластеру для розвитку туристичного бізнесу як основної сфери діяльності та отримання доходів малого бізнесу та бюджету Одеського регіону.

Список використаних джерел:

1. Заїкін А. Освіта майбутнього: чому студентів варто навчати підприємству. Як у цьому можуть допомогти університети. URL: <https://bit.ly/3I5Si2r>
2. Дульцева І.І. Використання конкурентних переваг соціального підприємництва в туристичному бізнесі // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет ім. В.О.Сухомлинського. – 2016. – Вип. № 12. URL: <http://global-national.in.ua/archive/12-2016/52.pdf>
3. Ярошевська О. В., Кулько-Лабинцева І. В. Розвиток соціального підприємництва на базі туристичних підприємств України. Ефективна економіка. 2020. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7938>
4. Коваленко Л. П., Колотова Н. Б. Соціальне підприємництво та краудфандінг – інструменти розвитку екологічного туризму. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 3 (08). С. 142–146. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/27.pdf
5. Мартинова Н.С., Назаренко О.В. Особливості розвитку форм державно-приватного партнерства в індустрії туризму в Україні. Вісник соціально-економічних досліджень ОНЕУ. 2020. № 3-4 (74-75). С. 190-204. URL: <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2020/74-75/>